

BİR DİYANET PROJESİ
OLARAK ULUSLARARASI
İLAHİYAT PROGRAMI THE
INTERNATIONAL DIVINITY
PROGRAM AS A PROJECT OF
PRESIDENCY OF RELIGIOUS
AFFAIRS

İSMAİL ERŞAHİN
DR.
DİYANET İŞLERİ UZMANI

2015 • SAYI: 2 • SAYFA: 125-146

ABSTRACT

In this article, reasons that created the International Divinity Program which was launched by Presidency of Religious Affairs, the student profile of the program, the person model which the program wants to train, its adaptation process in Turkey, success of the program and other related issues will be evaluated by taking the experience of eight years into consideration.

Keywords: Presidency of Religious Affairs, The International Divinity Program, Theology Studies in Turkey.

ÖZ

Bu makalede, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından başlatılan Uluslararası İlahiyat Programı'nı ortaya çıkaran sebepler, programın öğrenci profili, yetiştirmek istediği insan modeli, Türkiye'deki uyum süreçleri, programın başarısı gibi konular sekiz yıllık geçmişi üzerinden değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlahiyat Programı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye'de İlahiyat Öğrenimi.

Giriş

İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek¹ olarak görev çerçevesi çizilen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, kuruluşundan günümüze kadar belirlenen esaslar dairesinde hizmet alanlarında önemli yeniliklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Ülkemizde Kur'an kursları aracılığı ile yaygın din eğitimi hizmetlerinin Başkanlıkça sürdürülmesinin yanında, yurtiçi ve yurtdışında çeşitli eğitim kademelerinde eğitime destek verilmesi bu genişlemenin örnekleri olarak sıralanabilmektedir.

Başkanlıkça, 90'lı yılların başında Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden öğrenci getirilmesi ile dinî yükseköğrenim düzeyinde öğrencilere destek vermeye başlanmıştır. Önemli ve stratejik bir çalışma alanı olarak ortaya çıkan bu faaliyet, o yıllarda eğitim desteği alanında yürütülen hizmetlerin önemli bir ayağını oluşturmuştur. Bu yolla uzun yıllar Sovyet rejimi altında yaşamak zorunda kalan Orta Asya Türk Topluluklarının din eğitimi ve din görevlisi ihtiyacına katkı sağlanmaya çalışılmıştır.²

Yeni yüzyılın başında Türkiye'nin küresel ve bölgesel düzeyde farklı roller üstlendiği gözlenmektedir. Yurtdışında yaşayan Türk toplumunun bir diaspora olarak etkinliğinin ve gücünün, ülke-

¹ 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun.

² 2014-2015 eğitim-öğretim yılı itibarıyla DİB ve TDV işbirliği ile çeşitli eğitim kademelerinde 1.216'sı Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liselerinde, 1.328'i ilahiyat lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde olmak üzere dünyanın 101 ülkesinden 2.544 öğrenci, ülkemizde eğitim görmektedir. *Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni*, Eylül - Aralık 2014, Sayı: 115, s. 62.

nin gelecekteki rolünü de güçlendireceği şüphe götürmemektedir. Uluslararası ilişkilerde ekonomik ve siyasi gücün inkâr edilemez bir etkisinin olduğu söylenebilir. Ancak sosyal gelişmeler ve hareketler de siyasi ve ekonomik gücü etkileyerek geleceğin inşasında önem kazanmaktadır.

Din eğitimi konusu, kültürel düzeyde toplumun varlığı ile yakından ilgilidir. Türkiye'nin gelecek vizyonunun dinî ve kültürel ilerlemeyi ihmal ederek gerçekleşmesinin mümkün olmayacağı da açıktır. Bu sebeplerle gelecek perspektifi oluşturmada ekonomik, siyasi, sosyal vb. gelişmeler ile dinî ve kültürel dönüşümü uyum içerisinde yürütmek hayati önem taşımaktadır.

Başkanlık 2000'li yıllarda yeni bir eğitim girişimi ile yurtdışında yaşayan vatandaş ve soydaşlarına yönelik bir öğrenim programı projesi geliştirmiştir. Fiilen 2006 yılında başlayan Uluslararası İlahiyat Programı ile Diyanet İşleri Başkanlığı yurtdışında yaşayan Türk toplumuna yönelik dinî yükseköğrenim imkânı oluşturmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığının projelendirdiği ve halen koordinesini sağladığı Uluslararası İlahiyat Programının 8 yıllık süreçte uluslararası düzeyde yüksek bir ilgi uyandırdığı görülmektedir.³

Uluslararası İlahiyat Programı (UİP) ile Avrupa ülkelerine göçler ile oluşan yurtdışındaki Türk toplumunun uzun yıllardan beri devam eden din eğitimi taleplerine Başkanlık aracılığı ile karşılık verilmiştir. 1960'lı yıllarda Avrupa'ya iş göçü olarak başlayan ancak gelinen noktada göçmenlikten çıkıp vatandaşlığa dönüşen, üçüncü ve dördüncü kuşağa ulaşan Türk toplumunun genç nesillerine bu program, öz değerler ile yeniden tanışma fırsatı vermiştir.

Programın on yıla yakın bir geçmişe sahip olması, işleyiş ve sonuçları üzerinden değerlendirmeye tabi tutulması ihtiyacına karşın konu ile ilgili akademik araştırma ve değerlendirmeler henüz ortaya çıkmamıştır. Bu makalede program çerçevesinde tartışılmaya ihtiyaç duyulan konulara bir giriş yapılmaya ve dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Yöntem olarak ağırlıklı olarak gözlem benimsenmiştir. Yeri geldikçe öğrencilerin ve program paydaşlarının değerlendirmeleri literatür ve basın üzerinden taranarak çalışmaya yön vermiştir.

1. Programı (UİP) Ortaya Çıkaran Sebepler

Günümüz Müslümanları bireysel ve toplumsal olarak dünyanın deği-

³ Programa her yıl yaklaşık 600 civarında aday başvururken, bunlardan yaklaşık 200 kadarı kabul edilmektedir.

şik coğrafyalarında olduğu gibi Avrupada da kritik bir süreçten geçmektedir. 11 Eylül olayları sonrası Batıda oluşan negatif Müslüman algısı, günümüzde başka olaylarla destek bulmaktadır. Son olarak Fransa'nın başkenti Paris'te yaşanan terör olayı dünya kamuoyunda gözleri yeniden Müslümanların üzerine yöneltmiştir.⁴ Uluslararası terör ve şiddet olayları, yanlış ve eksik dinî yorumlarla İslami referanslar üreterek varlıklarını sürdürmektedir. Müslümanlar ile ilişkilendirilen bu olaylar, özellikle Avrupa ülkelerinde çok kültürlü ve çok dinli toplumlarda onların hayatlarını gün geçtikçe daha da zorlaştırmaktadır.

Yanlış dinî bilgiler ile beslendiği üzerinde neredeyse ittifak edilen dinî söylemli örgütsel yapıların Avrupa ülkelerinden insan kaynağı olarak destek bulması düşündürücüdür. Toplumsal bir olay olarak sadece tek bir sebeple açıklanması mümkün olmayacak ve eksik kalacak bu tablonun, din eğitimi ile olan ilişkisi gözden uzak tutulmamalıdır. Her türlü aşırılık ve şiddetten uzak, doğru ve sahih bir öğrenim müfredatı ve din dili kullanılmasını sağlayacak girişimler bu aşamada önem kazanmaktadır.

Yurtdışında yaşayan Türk Toplumunun büyük çoğunluğu kendisini Müslüman olarak tanımlamaktadır. Araştırmalar yurtdışındaki Türk toplumunun dindarlık düzeyinin yüksek olduğu, Müslümanlığın bireysel kimlik tanımında önemli etken olduğu yönünde sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.⁵ Bu toplumun kültürel arka planlarına bakıldığında dinî ve millî unsurların baskın şekilde belirleyici olduğu görülmektedir. Birçoğu kişisel ve sosyal hayatlarını bu referanslar ile sürdürmektedir. Şu halde bu insanların yaşadıkları toplumla uyum içinde olmalarını sağlarken dinî değerlerinden kopmadan, hem geleneği hem de doğru dinî bilgi ile beslenmelerini sağlamak varlıklarının gereği olarak görülmelidir.

Diyanet İşleri Başkanlığı yurtdışı hizmetlerini bazı ilke ve hedefler doğrultusunda yürütmektedir. Başkanlık, Uluslararası İlahiyat Programını başlatan ve yürüten kurum olarak İslam ve Müslüman kimliğine ait yanlış algının giderilmesi, yaşanan toplumla uyum içerisinde birlikte yaşama, en-

⁴ 7 Ocak 2015'te Paris'te Charlie Hebdo dergisine yönelik gerçekleşen silahlı saldırı zanlılarının Müslüman olması, konu ile ilgili yeni bir tartışmayı başlatırken, Avrupada ve dünyada Müslüman algısı ile ilgili olumsuz yargılara mesnet oluşturmuştur.

⁵ Mehmet Ali Akıncı, "Fransadaki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dinî Kimlik Algıları", *BİLİG, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 70, Yaz 2014, s. 41. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. İsmail Sağlam, *Batı Avrupada Yaşayan Türklere Göre Din Görevlileri ve Cami Etkinlikleri Yeterliği (Fransa Örneği)*, Emin Yayınları, 2009.

tegrasyon çalışmalarının doğru bir zeminde yürütülmesi vurgusu yapması, yurtdışı eğitim faaliyetlerinin zeminini oluşturması bakımından ayrıca anlam taşımaktadır.⁶

Avrupa'da yaşayan yeni nesil gençlerin yerel dil ile olan ilişkilerinin eskilere göre daha güçlü olduğu görülmektedir. İlk kuşak Türk toplumu dil bakımından daha fazla Türkçe'ye bağlı kaldıkları halde, genç kuşakların ana dil ile bu bağı koruyamadıkları görülmektedir.⁷ Yeni nesiller yerel dil üzerinden dinî değerlerini oluşturmaya başladıklarında, farklı dinî yorumlarla insanları motive eden gruplar ile karşılaşmaları kolaylaşmıştır. Zira Avrupa ülkelerinde 1990'lardan sonra çeşitli akımlardan beslenerek yeni Selefî anlayışın yaygınlaştığı gözlenmektedir.⁸ Kişinin kendisini beslediği dinî bilgînin kaynağı ve referanslarının önemi bu tablo ile daha da net olarak ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda sayılan konular Avrupalı gençlerin Türkiye'de ilahiyat öğrenimini anlamlı kılan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan Türkiye ilahiyat fakültelerinin akademik birikimi ve tecrübesi de uygulamanın zeminini güçlendirmektedir. Tarihi bir geleneğin günümüz uzantıları olarak faaliyet gösteren ilahiyat fakülteleri ötekileştirici, dışlayıcı, aşırı anlayışları besleyici bir dilden uzak kalmış, İslam'ın yorumunu sosyal gerçeklik ile bir arada yapmayı başarmıştır. Yurtdışında yaşayan gençlerin ülkemizdeki ilahiyat fakültelerinde öğrenim görmeleri, ülkelerinden getirdik-

⁶ Başkanlık Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün konu ile ilgili ilke ve hedefleri şunlardır:

- ❖ *Bireyler arası saygı ve anlayışı engelleyen İslam ve Müslüman kimliğine dair taşınan yanlış bilgi veya ön yargıların kaynaklarına işaret ederek gerilimlerin giderilmesine katkı sağlamak; İslam dininin doğru anlaşılmasını sağlamak;*
- ❖ *Batı ülkelerinde yaşayan vatandaşlarımızın kendi kimliklerini koruyarak, yaşadıkları toplumla uyum içinde eşit bireyler olarak her türlü hak ve fırsatlardan yararlanmalarını teşvik ederek, entegrasyon çalışmalarının doğru bir zeminde yürütülmesine destek sağlamak;*
- ❖ *Huzurlu bireyleri ve toplumları amaçlayan, yaratılışın birer hikmeti olarak dinî ve fikri farklılıklarla birlikte yaşamayı öğütleyen İslam'ın ahlak öğretilerine, en genel anlamda içinde yaşadığımız çevre ve dünyamıza karşı duyarlı olmamızı talep eden ana fikrini işleyerek, çevremizde ve dünyamızda yaşanan olumsuz gelişmeler karşısında insanların sağduyulu algılarını geliştirmek;*

<http://www2.diyamet.gov.tr/DisIlişkilerGenelMudurluguSayfalar/%C4%B0kelerveHedefler.aspx>, (erişim: 15.01.2015).

⁷ Bkz. Mehmet Ali Akıncı, "Fransa'daki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dinî Kimlik Alguları", *BİLİG, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 70, Yaz 2014, s. 40.

⁸ Samir Amghar, "Salafism And Radicalisation of Young European Muslims", *European Islam Challenges for Public Policy and Society*, Centre for European Policy Studies, Brussels 2007, s. 38.

leri yerel kültür ve tecrübeleri ile bu ilahiyat nosyonunu birleştirmelerine imkân sağlamaktadır. İlahiyat fakültelerinin ilan ettikleri misyon ve vizyon yönergeleri incelendiğinde yetiştirilmek istenen bireylerde bilimsel zihniyetin yanı sıra diğerini dışlamadan farklılıklara saygı temelinin öncelik taşınması⁹ önemli faktörler olarak ortaya çıkmaktadır.

İlahiyat fakültelerinin bilimsel çalışma metodu ve edindiği tecrübelerle yetiştirdiği öğrencilerini, günümüzde yeni selefilik gibi oluşumlarla ortaya çıkan anlayışlar ve yorumların dışında tutmayı başarması da ayrıca dikkate değerdir. Ankara ve Marmara İlahiyat Fakültelerindeki öğrencilerin dinî köktencilik ve radikalizm konusunda oldukça duyarlı oldukları, dinî anlayışların siyasal ve ideolojik bakış açılarından uzak tutulması, özgürlüklerin arttırılması, orta yol anlayışının benimsenmesi ve eğitimin temel çözüm zemini olarak kabul edilmesi gerektiğini düşündükleri yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır.¹⁰ Lisans ve lisansüstü öğrencilerinin konu çerçevesinde kullandıkları dikkatli ve duyarlı dilin inşasında ilahiyat fakültelerinin insan yetiştirme anlayışının katkısı olduğu sonucu çıkarılabilir.

ÜİP diğer bazı uluslararası öğrenci uygulamalarının dışında özellikler taşımaktadır. Türkiye bu program ile ülkeye ekonomik bir girdi sağlama amacı gütmemektedir. Zira program, öğrencilerin burslu olarak öğrenim görmeleri öngörülmektedir. Programın güttüğü amaçların yurtdışında yaşayan Türk toplumunun geleceğinin inşası ile doğrudan ilgili olduğu görülmektedir.

50 yılın üzerinde bir zamandır Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk toplumunun göçmenlikten çıkıp yurttaşlığa ve yerleşik hale geçmesi ile sosyal, siyasi, hukuki, kültürel ve dinî pek çok alanda ihtiyaçlarının ortaya çıktığı görülmüştür. Uzunca bir süre ihmal edilen ve görmezlikten gelinen bu sorunların kısa ve orta vadede çözülmemesi durumunda ortaya çıkabilecek

⁹ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, misyonunda şu maddeleri ön plana çıkarmıştır:

- Yapıcı eleştirilere ve farklı görüşlere saygı duyan,
- Bilgiyi içselleştirerek kendini geliştirmeye ve erdemli olmaya çaba gösteren, dini mirası özümseyen ve insanlığa yararlı olacak her türlü yeniliğe ve sürekli gelişmeye açık olmanın gerekliliğine inanan,
- Birikimini insanlığa hizmet için toplumla paylaşabilen bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır. Bkz. http://www.divinity.ankara.edu.tr/?page_id=104 (erişim: 15.02.2015).

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız, Halil Aydınalp, (2011). Alternatif Öneriler Bağlamında Dini Köktencilik: Marmara ve Ankara İlahiyat Örneği, *Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı: 8. C. 5, s. 126-152.

problemler ise sadece Türk toplumunu etkilemeyecek, o coğrafyada yaşayan diğer insanları da etkisi altına alacaktır.

Avrupa ülkelerinde sivil toplum kuruluşları, dernekler ve vakıflar ile din hizmetlerini yürüten Türk toplumu bu hizmetleri sağlamak ve ihtiyacı karşılamak üzere çok sayıda yetişmiş din adamı ve dinî sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç duymaktadır. Günümüzde AB ülkelerinde 15-20 milyon Müslümanın yaşadığı tahmin edilmektedir.¹¹ Nüfusun göz ardı edilemeyecek kısmını öğrencilerin oluşturduğu bu toplumun İslam din dersleri öğretmeni talepleri ile birlikte düşünüldüğünde bu ihtiyacın katlandığı görülmektedir.

Müslüman toplumun din adamı yetiştirme ihtiyacının karşılanmaması, yerel makamlarca çözümü geciktirilen problemlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Zira 50 yılı aşkın süredir yaşadıkları ülkelerde çözülemeyen bu konunun, son zamanlarda kısa vadede mahallinde çözülmesi gibi bir beklentiye girilmiştir. Günümüzde bazı Avrupa ülkelerinde din görevlisi yetiştirmek üzere çalışmalar olsa da bir yönü ile geç kalınan uygulamaların yeterli düzeye erişmesi, toplum nezdinde akademik kadronun yeterliği ve güvenilirliğini ispat etmesi uzun vadeli bir çalışma gerektirecektir. Bu sebeple Türkiye ve diğer bazı Müslüman ülkeler, din görevlisi taleplerini kendi ülkelerinden görevli göndermek suretiyle karşılama yoluna gitmişlerdir. Avrupada yaşayan vatandaşların din hizmetleri taleplerini karşılamak amacıyla 30 yıldan beri din görevlisi gönderen Diyanet İşleri Başkanlığı, son dönemde bazı ülkelerin yasal düzenlemeleri ile bu faaliyeti sınırlandırmak ya da sonlandırmakla karşı karşıya kalmıştır.¹² Özellikle Avusturyada kabul edilen “İslam yasası” gibi düzenlemelere karşı tepkisini deklare eden Diyanet İşleri Başkanlığı¹³ bu açığı Türkiye’de eğitim almış Türkiye kökenli gençlerle doldurmayı planladığını¹⁴ da açıklamıştır. Yaklaşık 10 yıl önce başlayan UİP’in Avrupa ülkelerindeki söz konusu gelişmeler ışığında değerlendirildiğinde ne kadar önemli bir açığı dolduracağı da netleşmektedir.

¹¹ Muslims in Europe a Report on 11 EU Cities, Open Society Institute, New York – London – Budapest 2010, s. 22. Bkz. http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/a-muslims-europe-20110214_0.pdf (erişim: 20.12.2014).

¹² Avrupa ülkelerinden Avusturya, Şubat 2015 tarihinde Federal Mecliste çıkardığı “İslam Yasası” olarak nitelenen düzenleme ile maaşlarını başka ülkelerden alan imamlar ile birlikte, Türkiye’den gönderilen din görevlilerinin de ülkede çalışmalarını yasaklamıştır.

¹³ <http://www.diyamet.gov.tr/tr/icerik/%E2%80%9Cbu-yasa-avusturya%E2%80%99ya-ve-avusturya%E2%80%99nin-tarihine-yakismamistir%E2%80%A6/26588> (erişim: 08.03.2015).

¹⁴ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/28336913.asp> (erişim: 05.03.2015)

Uluslararası İlahiyat Programı'nın amaçları şöyle sıralanmıştır.

1. Avrupa ülkelerinde yaşayan insanımızın millî, dinî, kültürel, toplumsal ve psikolojik ihtiyaçlarını yakinen tanıyan kişilerin yüksek din eğitimi alarak yurt dışında günümüz şartlarına uygun kaliteli bir din hizmeti vermeleri.

2. Avrupa gündeminin ön sıralarında yer alan din eğitimi ve din hizmetleri konusunda söz sahibi olabilecek yetkin ve temsil gücü yüksek insanların yetiştirilmesi.

3. Avrupa ülkelerinde İslam din dersleri verecek ve/veya bu derslerin programlarını hazırlayacak kişilerin yetiştirilmesine yönelik adımların atılması.

4. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın yaşadıkları topluma uyum sürecinde kendilerine rehberlik edecek İslam'ın ahlâk eksenli dindarlığını, toplumsal paylaşım ve katılımı destekleyici özelliğini bilen ve ülkemiz kültür ve birikimini temsil liyakatini haiz vasıflı kadroların yetiştirilmesi.

5. Avrupadaki İslam ve Müslümanlarla ilgili tartışmalarda Türkiye'de yetişmiş elemanların söz sahibi edilmesi ve bu suretle Türkiye ilahiyat birikimi ve din anlayışının bu tartışmalarda belirleyici rol alması.

6. Uluslararası standartlarda bilim yapacak ilahiyatçıların yetiştirilmesi ve yüksek düzeyli ve uluslararası katılım ile din araştırmalarının yapılması.¹⁵

Programın amaçlarının birkaç noktada yoğunlaştığı görülmektedir. Yukarıdaki amaçlarda özellikle din hizmetleri, din eğitimi ve ilahiyatçılık olarak üç konuya vurgu yapılmaktadır. Bu üç başlığın yurtdışında yaşayan Türk toplumunun inanç bağlarının kopmasını önleyecek, gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak ve ilmi bir disipline dönüştürerek söylem oluşturacak ve bilginin yenilenmesini sağlayacak referanslara işaret ettiği görülmektedir.

2. UİP'in Yetiştirmek İsteddiği İnsan Modeli

Her bir eğitim çabasının yetiştirmek istediği bir insan modelinin olması beklenir. Yetiştirilmek istenen insan tipolojileri eğitim felsefelerinin çalışmalarını ile olgunlaştırılmış ve eğitim süreçlerine yön vermiştir. Yanı sıra

¹⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 23/01/2006 tarih ve B.02.1.DİB.0.76.00.03-282-328 sayılı yazısı ile Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına gönderdiği Uluslararası İlahiyat Programı Proje Taslağı.

uzun bir süreç olan eğitim-öğretim, maddi kaynaklar ile insan kaynaklarının yerinde kullanımına da özen göstermek durumundadır. Bütün yönleri ile analiz edilmiş, öğretim programına dönüşmüş, bütçelendirilmiş eğitim uygulamaları hem konusu ve hem de ürünü olarak değerlendirilebilecek insan unsurunun (öğrenci) riske edilmesini önlemeye yönelik çalışır.

Yurtdışında yaşayan Türk toplumunun kültürel, dinî ve sosyal unsurlarıyla geleceğinin inşasında yeni bir dinî söylem oluşturması önemli bir ihtiyaçtır. Bu söylemin orada yaşayan topluma hem yerel kültür, hem de Türk kültürüne ait söyleyecek sözü olan bir özelliği olması beklenmektedir. Bu söylemin oluşturulmasında diğer unsurlar ile birlikte UİP kuşağının da önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Dinî ve sosyal hizmetler bağlamında yürütülen mevcut faaliyetlerin devamı, bunları ileriye ve geleceğe taşımak için bu yeni kuşak gençlerin yapacağı çalışmalar yol açıcı olacaktır.

Uluslararası İlahiyat Programının yetiştirmek istediği insan tipinin kodları programın amaçlarında ortaya çıkmaktadır. “Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın yaşadıkları topluma uyum sürecinde kendilerine rehberlik edecek İslam’ın ahlak eksenli dindarlığını, toplumsal paylaşım ve katılımı destekleyici özelliğini bilen ve ülkemiz kültür ve birikimini temsil liyakatini haiz vasıflı kadroların yetiştirilmesi”¹⁶ yönelik amaç ile bu konu belirginleştirilmiştir.

Yukarıdaki maddede, ahlak eksenli dindarlık modeli ile uyum sürecinin desteklenmesi ve Türkiye’yi temsil edecek kadroların yetiştirilmesi nitelikleri ön plana çıkmaktadır. Burada UİP yoluyla yurtdışındaki vatandaşların uyum ve entegrasyonları ile yaşadıkları topluma katılımlarının desteklenip, bu sürecin yetişecek olan kadrolar ile yönetilmesi noktası dikkat çekmektedir. Türkiye’den yetişecek olan kadroların uyum sürecini olumsuz yönde etkileyeceği öngörülere, UİP neslinin görev almaları ile test edilmeye başlanmıştır.

Geçen yüzyılın ve içinde yaşadığımız dönemin eğitim ile ilgili anahtar kavramlarından birisi de çok kültürlü eğitim olmuştur. Mesafeler ile birlikte kültürel olarak da birbirine yakınlaşan insan topluluklarının birlikte yaşama kültürü geliştirmeleri gerekmektedir. Bu program ile Avrupa kültürü içerisinde yetişen gençlerin Türkiye’de öğrenim görmeleri ve geri döne-

¹⁶ A.g.y.

rek içinde yaşadıkları toplumla yeni bir tanışma zemini oluşturması beklenmektedir. Buldukları ülkelerde artık yerleşik hale gelen Türk toplumu, ister istemez yerel toplum ile birlikte yaşamak durumundadır. Bu durum hem göçmenlikten çıkma-yerleşik olma durumunda olan Türk toplumu, hem de yerel halk tarafından kabullenilmelidir. Bu nitelikleri bakımından UİP'in yerelden beslenerek evrensele ulaşma çabası olarak tanımları yapılan çok kültürlü eğitimin amaçlarına hizmet ettiği söylenebilir.

3. Öğrenci Profili

UİP yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları ve toplumunun üniversite çağındaki gençlerine yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Hedef kitlesi lise mezunu gençler olan programa, ortaöğretim sonrası Türkiye'de ilahiyat fakültesi öğrenimi görmek isteyen öğrenciler başvurmakta ve kabul edilmektedir.¹⁷

Programa yurtdışında yaşayan Türk toplumunun her katmanından öğrencilerin katıldığı gözlenmektedir. Halen öğrenim gören öğrenciler arasında kız-erkek dağılımı kız öğrenciler lehine %55-60 civarındadır. Program tanıtım kitapçıklarında, mezuniyet sonrası yürütülecek olan hizmetin gereğine ve personel ihtiyacına dikkat çekilerek %60 oranında erkek öğrencilere kontenjan tanınacağı¹⁸ belirtilmekle birlikte, ortaya çıkan sonuç bu oranın kız öğrenciler lehine gerçekleştiğini göstermektedir. Bu sonucun gerek başvuru sayısı olarak kızların çoğunlukta olması ve gerekse yapılan seçme sınavları sonucunda kız öğrencilerin daha başarılı olması sebebiyle olduğu söylenebilir.

Halen öğrenim gören öğrencilerin %50'sini Almanya'dan gelenler oluşturmaktadır. Bu yönü ile yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının sayısının oransal olarak bu tabloya da yansdığı görülmektedir.

¹⁷ Kalkınma Bakanlığı tarafından 2015 yılı içerisinde Türk üniversitelerine yurt dışından gelen öğrenci sayısının artırılması için yapılması gereken iyileştirme ve düzenlemeleri tespit etmeyi ve politika önerileri geliştirerek ilgili kurumların değerlendirmesine sunmayı amaçlayan bir proje yayınlanmış ve bu projede Uluslararası İlahiyat Programının tüm uluslararası öğrencilere yönelik olacak şekilde kapsamının genişletilmesinin Türkiye'nin markalaşmasına ve bölgesinde yumuşak güç elde etme potansiyeline katkı sağlayabileceği görüşü dile getirilerek teklif edilmiştir. Bkz. T.C. Kalkınma Bakanlığı, Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler İçin Çekim Merkezi Haline Getirilmesi Araştırması Projesi, Araştırma Projesi Raporu, Kalkınma Araştırmaları Merkezi, 2015, s. 52.

¹⁸ Uluslararası İlahiyat Programı Tanıtım Kılavuzu, 2012, s. 8.

Sıra	Uluslararası İlahiyat Programı Ülkelere Göre Öğrenci Dağılımı 2015	
	Ülke	Toplam
	Almanya	374
	ABD	17
	Avustralya	16
	Avusturya	13
	Belçika	62
	Danimarka	10
	Fransa	175
	Hollanda	37
	İngiltere	5
	İsveç	5
	İsviçre	5
	İtalya	14
	Japonya	1
	Kanada	5
	Norveç	5
	Genel Toplam	744

Tablo: Uluslararası İlahiyat Programı Ülkelerine Göre Öğrenci Dağılımı, Uluslararası İlahiyat Programı Tanıtım ve Başvuru Kılavuzu, 2015, s. 7.

Uluslararası İlahiyat Programına ilgi duyan ve katılan öğrencilerin yurtdışında oluşan kimliklerinde milliyet ve din gibi iki unsurun ön plana çıktığı görülmektedir. Kendilerini bu iki unsuru belirtmeksizin tanımlamaları neredeyse mümkün olmamaktadır. Bu hassasiyetlerini Türkiye'ye geldiklerinde de sürdürdükleri, ön plana çıkardıkları ve geliştirme çabası içerisinde oldukları gözlenmektedir. Yaşadıkları toplumda kimliklerini korumanın temel gereği olarak görülen bu unsurlar, genç kuşaklarda da hassasiyet oluşturmaktadır.

Programa 18-25 yaş arası gençler başvurabilmektedir. Yaşları itibarıyla gelişmeye, öğrenmeye ve araştırmaya meyilli olan bu yaş grubu öğrenciler, diğer yandan karakter gelişimi bakımından da uygun dönemi oluşturmaktadır. Her ne kadar ailelerinden belirli düzeyde ve nispeten teorik kültürel alt yapı edinseler de, yaşayan sosyal yapının oluşturduğu kültürel ortam, gençler üzerinde daha kalıcı etkiler bırakmaktadır.

4. Mezuniyet Sonrası Durum

Programın amaçlarına bakıldığında yurtdışında din hizmetleri ve din eğitimi kapsamlı istihdam alanlarının öngördüğü anlaşılmaktadır. Bu açıdan başvuru şartlarından olan ilgili ülke vatandaşlığını taşımak, bu alanlardaki istihdam konusunda kolaylık sağlamaya yönelik bir ön koşul olarak anlam taşımaktadır.

UİP öğrencilerinin geldikleri ülkelere dönmeleri, mahallinde din hizmetleri, eğitim, akademi ve diğer alanlarda yer almaları Başkanlıkça teşvik edilmektedir. UİP mezunlarının sözleşmeli statüde din görevlisi olarak istihdam edilmeleri bu amaca matuf bir uygulama olarak görülmektedir. Oransal olarak bakıldığında her üç mezundan birisinin bu göreve talip olduğu görülmektedir. Görev alanı yurtdışında din hizmetleri kapsamında çalışmak olarak çizilebilecek bu pozisyona olan talep, programın amacına ulaşması bakımından önemli bir veri sunmaktadır. UİP mezunlarının üçte birlik bir oranının bu göreve talip olması farklı şekillerde yorumlanabilir.¹⁹ Öncelikle Sözleşmeli Din Görevliliği yeni ihdas edilen bir kadro olarak yurtdışı hizmetlerinde yer almaktadır. UİP mezunlarınca bu görevin tanımı, içeriği, hizmet alanı, çalışma şartları, sosyal ve özlük hakları gibi konularda tereddütler olduğu gözlenmektedir. Ayrıca öğrenim sürecinin başında din hizmetleri alanında çalışmak istediğini belirten öğrenciler, öğrenim süreci sonunda Türkiye'deki imkânları ve fırsatları tanıdıktan sonra bu düşüncesinden vazgeçip başka alanlara yönelebilmektedir.

Program mezunu öğrencilerin %40'ı Türkiye'de ya da bir Avrupa ülkesinde lisansüstü çalışmalarına devam etmektedir.²⁰ Lisansüstü öğrencilerinden gerek Türkiye'de ve gerekse ülkesinde üniversitede araştırma görevliliği kadrosuna geçenlerin de olduğu gözlenmektedir.²¹ Yurtdışında geldikleri ülkelerde lisansüstü çalışmalar yapmaları konusunda teşvik ve yönlendirmeler yapılmasına rağmen mezunların Türkiye'de lisansüstü öğrenime

¹⁹ 2014 yılı verilerine göre sınavların yapıldığı tarihteki 143 UİP mezunundan 50 kadarı Yurtdışı Sözleşmeli Din Görevliliği sınavına başvurmuş ancak yapılan sınavlarda başarı sağlayarak görev alanların sayısı 28 olmuştur.

²⁰ UİP öğrencilerinin mezuniyet sonrası yerleştikleri işler ve istihdam durumlarını gösterir akademik bir araştırma ya da rapor henüz yayınlanmamıştır. Elde edilen ve makalede sunulan bu veriler öğrenciler ile yapılan görüşmeler ve konu ile ilgili alanda bulunanlardan elde edilmiş verilere dayanmaktadır.

²¹ Araştırma görevlisi kadrosunda yurtiçinde 5 ve yurtdışında 2 mezun bulunmaktadır.

ilgi duymaları da üzerinde durulacak bir konudur. Zira lisans öğrenimini Türkiye’de tamamlayan bu öğrencilerin lisansüstü eğitimini de aynı üniversitede sürdürmenin tercih sebebi olduğu gözlenmektedir. Bu eğitimlerinde yabancı dil avantajını kullanan öğrenciler, diğer akademik alanlarda kendilerini geliştirmeleri halinde fark oluşturmaktadırlar.

Programa başvuru sürecinde ve mülakatlarda öğrencilerin hemen hemen tamamı, mezuniyet sonrası geldikleri ülkelere geri dönmek üzere katıldıklarını ifade etmektedir. Öğrencilerin ailelerinin de geldikleri ülkelerde yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda bu ifadenin doğal bir sonuç olması beklenmektedir. Ancak mezuniyet sonrası lisansüstü eğitime devam edenler ile evlilik yaparak Türkiye’de kalanların olduğu bilinmektedir.

5. ÜİP ve Akademik Konular

Programın başladığı 2006 yılından günümüze kadar ÜİP için yedi fakültede öğrenim imkânı oluşturulmuş ancak, 2012’de açılan Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencileri 2014 yılında diğer fakülterle nakledilerek altı fakülteye düşürülmüştür. Halen Ankara, Marmara, İstanbul, Bursa-Uludağ, Konya-Necmettin Erbakan İlahiyat Fakülteleri ile 29 Mayıs Üniversitesi Uluslararası İslam ve Din Bilimleri Fakültesi olarak 5 devlet üniversitesi ve 1 vakıf üniversitesinde öğrenim devam etmektedir.

İlahiyat fakültelerinin mevcut programları gereği Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri ile İslam Tarihi ve Sanatları²² alanlarında ÜİP öğrencilerinin de öğrenim görmesi benimsenmektedir. Özellikle bahsi geçen alanlar dikkate alındığında Türkiye’deki ilahiyat fakültelerinin birikim ve tecrübeleri ile Uluslararası İlahiyat Programının Türkiye’de uygulanmasını önemli hale getiren unsurların başında geldiği söylenebilir.

Mevcut ilahiyat fakültelerinin lisans programları ilim ile insanı buluşturan, bunu insan hayatına katkı sağlayan bireysel ve toplumsal bir faydaya dönüştüren, dinin temel kaynaklarından beslenen ve bununla günümüzü

²² Temel İslam Bilimleri: Kelam, Tefsir, Hadis, İslam Hukuku, Tasavvuf, İslam Mezhepleri Tarihi, Arap Dili ve Belagati ile Kur’an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi.
Felsefe ve Din Bilimleri: Din Eğitimi, Din Felsefesi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi, Felsefe Tarihi, İslam Felsefesi ve Mantık.
İslam Tarihi ve Sanatları: İslam Tarihi, Türk İslam Sanatları Tarihi, Türk İslam Edebiyatı ve Türk Din Musikisi başlıklı ilim dalları yer almaktadır.

değerlendirip çözüm üretebilen kişiler yetiştirmeyi öngörmektedir.²³ Tevhidi Tedrisat Kanununda “yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek”²⁴ olarak belirlenen bu temel amaç, “Kur’anı referans alan, kültürel mirası değerlendirebilen, yaşanan hayatı yorumlayabilen ve problemlere çözüm üretebilen ilahiyatçılar yetiştirme”²⁵ olarak formüle edilmiş ve dersler de bu amaca yönelik içeriklerle planlanmıştır.

Uluslararası İlahiyat Programının ilahiyat fakültesi programı içerisine entegre edildiği ve temel ilahiyat programının takip edildiği görülmektedir. 3. ve 4. sınıflarda programa eklenen seçmeli derslerle program içeriği zenginleştirilmiştir.²⁶ Fakülteler program kapsamındaki derslerin “ilmî disiplinler arasında koordinasyonu sağlayıcı bir anlayışla planlandığını”²⁷ ilan etmektedir. Temel derslerin yanı sıra, “disiplinler arası çalışma anlayışıyla, öğrencide dersler arası bilgi akışını ve bütünlüğünü gerçekleştirebilecek zihniyeti sağlamaya yönelik olarak”²⁸ seçmeli dersler konulmuştur. Fakülte bazında farklılıklar görülse de özellikle seçmeli dersler içerisinde bazı dersler dikkat çekmektedir. İslam-Hristiyanlık İlişkileri Tarihi, Mukayeseli Din Terminolojisi, Yeni Dinî Hareketler, Almanca/İngilizce/Fransızca Dinî/İslamiyat Metinleri, Batıda Din Devlet ve Toplum İlişkileri, Batıda Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi, Günümüz Felsefe Akımları, Education Religieuse Formelle/Informelle, Christology gibi UİP için önem taşıyan dersler programda yer bulmuştur.

Fakülteler öğrenim hayatları sonunda öğrencilerde temel dinî disiplinler hakkında bilgi sahibi olma, geçmişten günümüze İslam bilimlerini kavrama, günümüzü bu çerçevede yorumlama, bu alanda gelişime ve yeniliğe açık olma gibi tutum ve beceriler oluşturmayı planlamaktadır. Programın öğrenci bazında çıktıları 14 madde halinde şöyle sıralanmaktadır.

²³ Bir taraftan bilimsel etkinliklerle ilim dünyasına ve insan hayatına katkı sağlamak ve toplumun alanımızla ilgili taleplerini karşılamak, diğer taraftan da bireysel ve toplumsal sorunlara çözüm önerebilen, İslam dinini ve diğer dinleri ana kaynaklarına inerek değerlendirme ve yorumlama gücüne sahip, milli ve ahlaki değerlere bağlı, sorumluluk duygusuna haiz, farklılıklarla saygılı öğretmenler, din görevlileri ve ilahiyatçılar yetiştirmektedir. Bkz. <http://ilahiyat.uludag.edu.tr/index.php/tr/fakultemiz/misyon-vizyon> (erişim: 05.05.2015).

²⁴ 3/3/1340 (1924) tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu Md. 4.

²⁵ http://www.divinity.ankara.edu.tr/?page_id=288 (erişim: 15.12.2014).

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.divinity.ankara.edu.tr/?page_id=448 (erişim: 15.12.2014).

²⁷ <http://lp.marmara.edu.tr/organizasyon.aspx?kultur=tr-TR&Mod=1&ustbirim=1400&birim=1402&altbirim=-1&program=70&organizasyonId=88&mufredatTurId=932001> (erişim: 16.12.2014).

²⁸ http://www.divinity.ankara.edu.tr/?page_id=288 (erişim: 15.12.2014).

1. Temel dinî metinleri okuyup anlama.
2. İslam bilimlerine ilişkin temel kavramları öğrenme ve doğru kullanma.
3. İslami ilimlerin gelişim süreçleri hakkında bilgi edinme ve kavrama.
4. İslam tarihi, kültürü, sanat ve edebiyatı alanında bilgi ve beceri kazanma.
5. Din, bilim ve felsefe alanlarında bilgi edinme ve sağlıklı değerlendirme yapabilme.
6. Din, mezhep ve çağdaş dinî akımlar hakkında bilgi edinme, karşılaştırma ve değerlendirme yapabilme.
7. İslam dininin evrensel değerleri ışığında toplumun dinî-ahlaki ihtiyaçlarına çözümler üretebilme.
8. Sosyal ve kültürel gelişmeler paralelinde millî, dinî ve ahlaki değerleri ve erdemleri tanıyıp özümseme.
9. Bilim ve teknoloji alanındaki çağdaş eğitim-öğretim araç ve gereçlerini ilahiyat alanında kullanabilme becerisi.
10. İçinde bulunduğu toplumun dilini, kültürünü, tarihi dokusunu ve sosyal yapısını bilme.
11. Öğretim ve eğitim hizmetlerinde öğretici, yol gösterici olma.
12. Din hizmetleri, din öğretim ve eğitimi alanlarında görev yapabilme yeterliliğine sahip olma.
13. Kültürler arası diyaloga açık olma, bir arada yaşama ve uzlaşılı kültürene sahip olma.
14. Bireyin hayatında dinin yerini ve önemini kavrama.²⁹

Programın ilk yıllarında UİP öğrencileri ayrı sınıflarda eğitim görmüşlerdir. Fakülteler zamanla dezavantaj oluşturduğunu düşündükleri bu durumu, sınıfları birleştirerek aşmaya çalışmışlardır. Her iki durumda da olumlu ve olumsuz etkiler olduğu söylenebilir.

İmam Hatip Lisesi altyapısı ile gelmeyen öğrencilerin hazırlık sınıfından başlamak üzere diğer öğrencilerle aynı sınıf ortamında, aynı düzeyde eğitim görmeleri, ölçme ve değerlendirmenin aynı kriterlere göre yapılmasında UİP öğrencileri aleyhine sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bireysel başarılar istisna tutulacak olursa, bu durum öğrencilerin başarı çıktısının düşük olmasının önemli bir sebebi olarak gösterilebilir. Aynı sınıf ortamında bulunmalarının en önemli sonucu olarak başarı kriteri olarak ortaya çıkmaktadır.

²⁹ A.g.y.

Öğrencilerin ayrı sınıflarda bulunmaları kendi aralarında bir vasatı tuturma açısından önem taşısa da özellikle diğer fakülte öğrencileri ile bir arada yaşama ve sosyal ortamlar oluşturma konusunda sorunlar ortaya çıkmaktadır. Genellikle ayrı bir yurttaki kalan öğrencilerin fakültede de ayrı sınıflarda öğrenim görmeleri öğrencilerin uyum sürecini geciktirmektedir. Programın temel amaçlarından birisi olan “Avrupa ülkelerinde yetişen gençlerin yerel kültür ile ülkemiz kültürünü bir araya getirebilecek olmaları” konusunda bir engel oluşturmuştur. Halen uygulamada olan birleşik sınıflarda öğrencilerin daha kolay uyum sağladıkları gözlenmektedir.

Fakültelerin öğretim programları ve ders akışlarına bakıldığında UİP öğrencilerine yönelik din hizmetleri alanında ihtiyaç duyulacak meslek dersleri ve pratiğe yönelik uygulama derslerinin eksikliği göze çarpmaktadır. Aynı zamanda programın en önemli amaçlarından olan yurtdışında din hizmetleri alanında istihdam edilecek olan öğrenciler için bu konularda örgün eğitim süreci içerisinde yeterince ders sağlanamamaktadır. İlahiyat programlarında yaygın din eğitimi, hitabet, din hizmetlerinde rehberlik ve iletişim başlıklarında seçmeli dersler bulunsa da, imam hatip lisesi altyapısı olmayan öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı dinî mesleki pratikler ve uygulamalar konusunda örgün eğitim programı dışında takviye eğitimler düzenlemektedir. Eğitim-öğretim dönemleri boyunca ya da tatil dönemlerinde camilerde staj ve eğitim merkezlerinde seminer programları ile öğrencilerin mesleki donanımları oluşturulmaya çalışılmaktadır.

6. Öğrencilerin Bilgi Altyapıları ve İlahiyat Eğitimi

Adaylar ülkelerinde lise seviyesinde öğrenim görmüş olmak koşulu ile Uluslararası İlahiyat Programına başvurabilmektedir. Program içerisinde öğrencisi bulunan 14 ülkenin eğitim sistemlerindeki farklı tablolar programa da yansımaktadır. Avrupa ülkelerindeki liselerin genel lise ve meslek liseleri olarak kabaca tasnifi yapıldığında; genel liseler akademik başarı düzeyi yüksek öğrencilerin gittikleri ve tamamlayabildikleri okullar olurken, meslek liseleri genel lise başarı seviyesine ulaşamayan öğrencilerin devam ettiği okullar olarak nitelenebilir. Pek çok Avrupa ülkesinde üniversite eğitimine devam için genel lise diploması gerekmektedir.³⁰ Teknik ve mes-

³⁰ Avrupa’da Eğitime İlişkin Önemli Veriler 2012, Eurydice, Brüksel 2012, s. 12. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/134TR.pdf (erişim: 30.12.2014).

lek liseleri kendi alanlarında ön lisans ve yükseköğretim seviyesinde öğrenim imkânları sunmaktadır. Türkiye makamlarınca her iki lisenin diplomasına da lise denklik belgesi verilmektedir. Dolayısıyla bu belgeye sahip olan öğrenciler UİP için başvurabilmektedir.

UİP öğrencilerinin Türkiye'ye geldiklerinde karşılaştıkları ilk sınıf Arapça hazırlık sınıfı olmaktadır. Öğrencilerden bir yandan Arapça öğrenirken diğer yandan üniversite ve eğitim sistemine uyum sağlamaları beklenmektedir. Ayrıca yaşadıkları çevre de öğrencilerin hızlı bir biçimde uyum sağlamaları gereken diğer bir etken olarak karşılına çıkmaktadır.

Yaşadıkları ülkelerde aile ve sosyal çevreden öğrendikleri sınırlı Türkçe ile gelen öğrenciler için bu durum, akademik ortamda bir probleme dönüşmektedir. UİP öğrencilerinin Türkçe altyapılarının genellikle günlük konuşma dili ve orta seviyede yazma düzeyinde olduğu gözlenmektedir. Derslere katılım ve sınıf ortamında tartışmalara katılma bir problem olmasa da, sınav kâğıdına düşüncelerin aktarılmasında sorunlarla karşılaştıkları öğrencilerin büyük bir çoğunluğu tarafından ifade edilmektedir. Konuşma, yazma ve o dille düşünme seviyesinde dil hâkimiyeti sağlayamadıkları için ilk yıl, Türkçe öğrenimi de bir problem olarak karşılına çıkabilmektedir.

Hazırlık yılında dil yeterliklerini geliştirmek durumunda kalan öğrenciler, geçmişte başarılı öğrenci olsalar bile bu süreci iyi yönetemediklerinde başarısızlıkla karşı karşıya kalabilmekte ve depresif durumlarla karşılaşabilmektedir. Bu sebeplerle başladığı halde başarısızlık sebebiyle programdan ayrılan öğrencilerin büyük çoğunluğu ilk yıl içerisinde ayrılmaktadır.³¹

Kültürel kodlar olarak aile ve yaşanan toplumda oluşan edimlerin, öğrencilere Türkiye'ye uyum konusunda yardımcı olduğu görülmektedir. Kültürel arka plan bakımından değerlendirildiğinde öğrencilerin Türkiye'de bir "kültür şoku" yaşadıkları söylenemez. Bununla birlikte farklı bir kültürel yapı içerisinde doğup-büyümenin getirdiği etkilerden de tamamen sıyrılmadıkları görülmektedir.

7. UİP ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Kültürü Oluşturma Çabası

Avrupa ülkelerinde yaşayan 4 milyon kadar Türk nüfusun sosyal, siyasi, kültürel hayata bir şekilde katılmalarıyla içinde yaşadıkları toplum ile etkileşime geçmeleri zorunlu bir sebep-sonuç ilişkisi oluşturmaktadır. Sosyal

³¹ Programın başladığı 2006 yılından 2012 yılına kadar 51 öğrencinin çeşitli sebeplerle ayrıldığı görülmüştür.

bilimlerin göçmen topluluklar üzerinde ürettikleri teoriler ile çok kültür-lülük, entegrasyon, asimilasyon, marjinalleşme ve ayrımcılık gibi farklı tanımlamalar olsa da, her bir bölgenin kendine has tarihi ve sosyal tecrübesi birlikte yaşamanın belirleyici unsuru olmaktadır. Çoğu zaman göçmen toplumun direnç gösterdiği bu uygulamaların başarısı ya da başarısızlığından söz etmek henüz mümkün değildir. Söz konusu uygulamalar içinde yaşanan başat toplumun geleceği için gerekli görülürken, göçmen toplum tarafından hayatın her bir alanına doğrudan müdahale olarak algılanmaktadır.

Avrupadaki Türk toplumunun yukarıda sayılan teorilerden bağımsız olarak düşünüldüğünde birlikte yaşama yolunda önemli mesafeler kat ettiği görülmektedir. Genç kuşaklar üzerinden değerlendirildiğinde daha net olarak görülen bu değişim, yerel dilin kullanımı, karma evlilikler, vatandaşlık tercihi, tanımlanan kimlik unsurlarında yaşanan toplumun ortak değerlerine atıflar ile somut veriler sunmaktadır. Sıraladığımız bu konular, birlikte yaşamı hayatın içerisine katmış bir toplum fotoğrafı ortaya çıkarmaktadır.³²

Göç ile oluşan yeni sosyal yapılar ve Avrupadaki Türk toplumunun bu yapı içerisinde aldığı şekil, dolaylı olarak dinî-sosyal yapılara da etki etmiştir. Avrupadaki Türk toplumunca oluşturulmuş dinî-sosyal yapılar, vakıflar ve derneklerin toplumsal uyum sürecine etkisi de düşünüldüğünde konu üzerinde ayrıntılı araştırmalara olan ihtiyaç da ortaya çıkmaktadır. Burada göç ve uyum konularının ayrıntılı analizinden ziyade UIP öğrencilerinin konu ile olan ilişkisine kısaca temas etmekle yetinip, konuya giriş yapılarak ayrıntılı araştırmalara kapı aralanmak istenmektedir.

Son dönemde Avrupa'da yükselişe geçen ve bu yolla kitleleri harekete geçirmeye çalışan İslamofobik akımların, Türk toplumu üzerinde de yoğun bir çaba içerisine girdiği görülmektedir. Almanya'da 2000-2007 yılları arasında aşırı guruplardan NSU tarafından Türkiye kökenli insanların hedef seçilerek işlenen cinayetlerin İslam düşmanlığı ile doğrudan ilişkilendirildiği ortaya çıkmıştır. Ülkedeki Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi (KRM) tarafından NSU cinayetler ile Müslüman toplumda oluşan terdirginlik ve resmi makamlarca alınması gereken tedbirlere dikkat çekilmiş-

³² Almanya ve bazı Avrupa ülkeleri uyumun önünde engel olarak gördükleri evlilikler yoluyla Avrupa'ya göçü önlemek amacıyla 2007 yılında evliliklerde temel düzeyde dil bilme şartı getirmiştir. Bu uygulama ile Almanya zorla evlendirmelerin önüne geçeceğini ve entegrasyonu güçlendireceğini savunmuş olsa da ailelerin parçalanmasına ve aile kurumunun yıpranmasına sebep olduğu görülmüştür. Bu uygulama 10 Temmuz 2014'te Avrupa Birliği Adalet Divanı kararı ile AB yasalarına uygun olmadığı gerekçesiyle kaldırılmıştır.

tir.³³ Ortaya çıkan bu tablonun benzer örneklerle desteklenmesi mümkündür. Avrupada yaşayan Türk toplumunun içerisine çekilmeye çalışılan bu aşırılıklardan uzak kalmaya çalıştığı bilinmektedir. Türk toplumunun oluşturduğu dinî, sosyal ve dernek yapılanmalarının iki toplum arasında duvarlar örülmesini, farklılıkların körüklenmesini, aşırılık ve fanatizmi besleyen bir dil kullanılmasını sağlayan herhangi bir çaba içerisinde olmadığı ilgili ülkelerin resmi makamlarınca da dile getirilmektedir. Artık Avrupada göçmen olmaktan çıkıp vatandaş olan Türk toplumunun, geçmişte yaşanan bu olaylardan ayrı değerlendirilerek birlikte yaşamının sağlam temelleri tesis edilmelidir. Bu durumda yerel resmi makamlar da ortaya çıkan problemlere tarafsız olarak yaklaşp, çözüm odaklı ilerlediklerinde ortak zeminin bulunması kolaylaşacaktır. Ülkemizde dinî yükseköğrenim gören UİP öğrencileri bu durumda her iki taraf için de bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Kendi kültürel değerleri ile barışık genç kuşakların, yerel ve evrensel değerlere de açık bir zihin yapısında olmaları bu fırsatın kazanıma dönüşeceği umudunu güçlendirmektedir.

Üniversite öğreniminde eğitim tercihlerini Türkiye’de kullanan UİP öğrencileri de üçüncü ve dördüncü kuşak nesilleri oluşturmaktadır. Bu gençler Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk toplumunun karakteristik özelliklerini ve kodlarını taşıyorlar. Diğer yandan mahalli birimlerce nasıl yorumlanmaya, şekillendirilmeye ya da dizayn edilmeye çalışılırsa çalışsın araştırma verilerine göre inanç konusundaki tercihlerin ve dinî hassasiyetlerin kolay vazgeçilecek unsurlar olmadığı görülmektedir.³⁴ Bununla beraber özellikle dinî konularda Türk toplumunun ihtiyaç ve talepleri, kendi dinamikleri ile çözüldüğünde daha uzun vadeli neticelerin alınabileceği söylenebilir. Bu yönü ile UİP yurtdışında yaşayan Türk toplumunun kendi enerjisini kullanarak geleceğini tayin etme çabası olarak görülmektedir. Doğup büyüdükları, eğitim aldıkları, sosyal çevre edindikleri, yerel kültüre aşına olan bu öğrenciler, Türkiye’de kök değerleri keşfedip yeniden yorumlayarak içinde yaşadıkları toplumun birlikte yaşama çabasına pozitif katkı sağlayabileceklerdir.

³³ <http://www.dw.de/m%C3%BCs%C3%BCmanlardan-ortak-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1/a-16447754> (erişim: 28.05.2015).

³⁴ Mehmet Ali Akıncı, Fransadaki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dini Kimlik Algıları, *BİLİG, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 70, Yaz 2014, s. 34.

Diyaret İşleri Başkanlığı'nın yurtdışı ilke ve hedeflerinin birlikte yaşama-ya olan vurgusunun³⁵ sadece cami içi din hizmetleri çerçevesinde kalmayıp geliştirilmeye, büyütülmeye ve yaygınlaştırılmaya çalışıldığı eğitim konusundaki bu faaliyeti ile daha net bir biçimde anlaşılmaktadır.

Sonuç

Diyaret İşleri Başkanlığı yurtdışı din hizmetlerini büyük oranda Türkiye'den gönderdiği din görevlileri eliyle yürütmektedir. İlgili ülkelerdeki Türk toplumunun sosyal ve kültürel dokusuna bakıldığında Türkiye'den giden din görevlileri önemli bir sorumluluk ile karşı karşıya kalmakta, son zamanlarda da eski kuşak ile yeni kuşak arasında dinî-manevi özgün bir dil oluşturmaları beklenmektedir. UİP öğrencilerinin görev almaları ile birlikte yurtdışı hizmetlerinde özellikle genç kuşaklar ile iletişim ve onlara yönelik faaliyetlerde yeni bir ivme yakalanması umulmaktadır.

Yurtdışındaki Türk toplumunun özellikle eski neslin imam-hatipten/din görevlisinden beklentileri daha önce görev yapanlar üzerinden şekillenmiştir. Bu görevlilerin temel din hizmetleri ile birlikte dinî kültürü de temsil etmeleri beklenmektedir. Bu beklentiler UİP'lilerin de aynı standartlarda hizmet sunmaları yönünde gerçekleşecektir. Bu sebeple özellikle sözleşmeli statülü olarak görevlendirilen UİP mezunlarının hazırlayıcı ve hizmet içi eğitimleri son derece önem kazanmaktadır.

UİP ile Diyaret İşleri Başkanlığı yurtdışında yaşayan Türk toplumunu yanlış dinî cereyanlardan korumak ve dinin doğru bilgi kaynaklarından beslenerek yetişmelerini sağlamak için önemli bir adım atmıştır.

UİP yurtdışında yaşayan toplumumuzun yaşadıkları topluma uyumu ve entegrasyonu konusunda olumlu sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Uyumun bir asimilasyon olmaması yönündeki yeni paradigmanın, kök kültürel değerlerden beslenerek yerel toplumla çatışmasız, birlikte yaşama zemini oluşturmayı öngördüğü düşünüldüğünde, UİP öğrencilerinin yaşadıkları toplumda çok kültürlü yapıya yeni değerler katacağı söylenebilir.

UİP sonrası Avrupa ülkelerinde İslam ilahiyatları ile din görevlisi yetiştirme programlarının ortaya çıkışında UİP'in pozitif etki oluşturduğu görülmektedir. Avrupa ülkelerindeki bu ilahiyat programlarının Müslüman toplum tarafından kabul görmesi ve akademik bir yapıya ulaşmaları zaman

³⁵ Bkz. <http://www2.diyaret.gov.tr/DisIliskilerGenelMudurlugu/Sayfalar/%C4%B0lkelerveHedefler.aspx>, (erişim: 15.01.2015).

alacaktır. Söz konusu programların Türkiye ilahiyat tecrübesi ve UİP mezunları ile desteklenerek yapılandırılmasının Müslüman toplum tarafından kabul edilebilirliğine pozitif etki sağlayacaktır.

Fakültelerin ders programlarının UİP öğrencilerinin gereksinim duydukları alanlardaki açığı kapatacak biçimde yapılandırılması bir ihtiyaç olarak ortada durmaktadır. Mevcut programlarda seçmeli dersler ile belli oranda ihtiyaç duyulan alanlarda dersler eklense de, UİP'in müstakim bir başlıkta programa dönüşmesi ve derslerin o çerçevede planlanması programın geleceği için önem taşımaktadır.

Kaynakça

- 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun.
- Akıncı, Mehmet Ali, Fransa'daki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dini Kimlik Algıları, *BİLİG, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 70, Yaz 2014, s. 29-58.
- Amghar, Samir, "Salafism And Radicalisation of Young European Muslims", *European Islam Challenges for Public Policy and Society*, Centre for European Policy Studies, Brussels, 2007, s. 38.
- Aydınalp, Halil, Alternatif Öneriler Bağlamında Dini Köktencilik: Marmara ve Ankara İlahiyat Örneği, *Toplum Bilimleri Dergisi*. Sayı:8. c. 5, s. 126-152.
- Muslims in Europe a Report on 11 EU Cities, Open Society Institute, New York – London – Budapest, 2010, s. 22.
- Sağlam, İsmail, Batı Avrupada Yaşayan Türklere Göre Din Görevlileri ve Cami Etkinlikleri Yeterliği (Fransa Örneği), Emin Yayınları, 2009.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler İçin Çekim Merkezi Haline Getirilmesi Araştırması Projesi, Araştırma Projesi Raporu, Kalkınma Araştırmaları Merkezi, 2015.
- Uluslararası İlahiyat Programı Tanıtım Kılavuzu, 2012.
- Uluslararası İlahiyat Programı Tanıtım ve Başvuru Kılavuzu, 2015.
- 3/3/1340 (1924) tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu Md. 4.
- Avrupada Eğitime İlişkin Önemli Veriler 2012, Eurydice, Brüksel 2012, s. 12.
- <http://www2.diyamet.gov.tr/DisIliskilerGenelMudurlugu/Sayfalar/%C4%B0lkelerveHedefler.aspx>,
- (http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_dataserie/134TR.pdf)
- http://www.divinity.ankara.edu.tr/?page_id=288
- <http://lp.marmara.edu.tr/>

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/28336913.asp>

<http://www.dw.de/m%C3%BCsl%C3%BCmanlardan-ortak%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1/a-16447754>